ZKUŠENOSTI S MEZINÁRODNÍM KURZEM NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ 1 – PŘÍPRAVA KURZU A POPIS PODMÍNEK PRO REKREACI NA BALKÁNĚ

Jiří Okrouhlý, Petr Zappe

Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého, Olomouc, ČR

Předloženo v červenci 2009

Autoři článku popisují zkušenosti s přípravou kurzu neformálního vzdělávání v zemích Balkánského poloostrova. Cílem článku je upozornit na současnou situaci v oblasti rekreace a volnočasových aktivit v Srbsku. Záměrem kurzu bylo vzdělávání mladých lidí v oblasti volného času a rekreace a další případná spolupráce s vybranými účastníky kurzu. Na kurzu byl proveden sběr dat a v současné době probíhá jejich analýza v rámci dizertační práce na Fakultě tělesné kultury v Olomouci. Cílem výzkumu je mimo jiné i analyzovat, zda je neformální vzdělávání schopné fungovat a přinášet podobné výsledky na mezinárodních kurzech jako i v českém prostředí. Zkoumaným kurzem byl mezinárodní letní kurz v Srbsku.

Klíčová slova: letní kurz, neformální vzdělávání, zážitkové učení, mládež, vzdělávání, integrace, balkánské státy.

ÚVOD

V červenci roku 2008 proběhl první mezinárodní kurz na území států bývalé Jugoslávie. Konkrétně se kurz konal v Hajdučici, autonomní oblasti Vojvodina, Srbsko. Projekt byl prvním počinem nového občanského sdružení HEPY. Jedním z několika cílů tohoto nově vzniklého občanského sdružení je podporovat a organizovat sdílení a výměnu zkušeností v oblasti neformálního vzdělávání a práce s mládeží. Pořádat kurz na Balkáně bylo prvním krokem k naplnění vizí občanského sdružení.

Problémem, kterého jsme si vědomi při psaní tohoto článku, je fakt, že projekt byl prvním takovýmto pokusem a z důvodů, které popíšeme níže, nelze příliš odkazovat na specifickou vědeckou literaturu či jiné publikace. V zemi/zemích, kde termíny *outdoorový kurz*, *neformální vzdělávání*, *teambuilding* nejsou příliš známé, nelze vědecky doložit a podpořit naše tvrzení. Oslovili jsme několik oficiálních organizací jako např. Fakultu sportu v Bělehradě, Novém Sadě, Niši a nedávno vzniklé Ministerstvo mládeže a sportu. I když je většina dokumentů je v srbsčině, podařilo se nám získat pár sborníků a materiálů v angličtině. Co se týče kvality těchto dokumentů, zde jsou výsledky rozpačité. Srbsko je teprve ve fázi, kdy se snaží nějakým způsobem transformovat školství a ukotvuje systémy, které např. v České republice fungují už 18 let. Tím je myšlena koncepce národního vzdělávání, tvorba kurikul apod. Snahy Srbů tedy nyní směřují úplně jiným směrem, než k úvahám o trhu volného času a rekreace. Transparentními zeměmi, kde Srbové hledají inspiraci je hlavně Slovenská republika a také Česko (Djordjević, osobní konzultace 2.6.2010). Oněch pár neziskových organizací sice ve svém programu píše o výchově neformálními metodami a vzdělávání mládeže, ale výsledky zatím ukazují spíše na tvorbu a pořádání seminářů, kde se vlastně přednáší nové koncepce vzdělávání, jejich teoretická východiska. Kurzy jsou spíše koncipovány jako školení (workshopy), jak psát granty, jaké finanční možnosti nabízí Evropská unie apod. Proto jsme se obrátili na konzultantky a rodilé mluvčí Mgr. Ivana Djordjević a Mgr. Marea Grinvald, které se pohybují na univerzitách, ve školství a neziskovém sektoru, od kterých získáváme potřebné informace. Tímto tedy znovu vysvětlujeme, že si níže uvedené poznatky a zkušenosti nevymýšlíme, ale pouze nemáme často relevantní odkaz na vědeckou literaturu, kterým bychom mohli doložit naše tvrzení. Na okraj je nutno podotknout, že v Makedonii je situace ještě mnohem horší, i proto se zaměříme převážně na Srbsko.

HISTORICKÝ EXKURZ VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT A REKREACE V SRBSKU

Je třeba říct, že Srbsko se stále ještě vzpamatovává z následků válečných útrap (válka 1991 – 1995) a není tak turisticky zajímavou destinací jako sousední Chorvatsko. V rámci různých rozvojových grantů jsou však země mimo EU v popředí a proudí sem finance jak z Evropské unie, tak z ČR.

Co se týče organizovaných volnočasových aktivit a rekreace, zde lze nalézt podobné paralely vývoje jako v České republice. V zemi existují sportovní oddíly a spolky různých sportovních odvětví a disciplín, volnočasové aktivity a rekreaci zajišťují různé oficiální i neoficiální organizace. Je tedy nutno odlišit rozdílné zaměření těchto dvou pojmů: sport versus

volnočasová rekreace. Hodaň (2006) jednoznačně definuje rozdílné zaměření ve sportu, který je oproti rekreaci zaměřen na výkon. Pro Hogenovou (2005) je sport lží k sobě samému, protože člověk se nechá zastupovat výkony. Podle Hodaň (2006, 11) rekreace: „znamená využívat volný čas pro zdokonalování sebe sama prostřednictvím pohybu, bez jakékoliv vazby na dosahovaný výkon.“ O kousek dále uvádí termíny jako svobodné rozhodování, všestranný rozvoj osobnosti, odpočinek, kulturní trávení volného času apod. Toto vše a mnohem více, by mělo být cílem zážitkového kurzu viz. Holec (1994). Dále tedy sport opomíjíme a zaměřujeme se čistě na rekreaci a volný čas.

V Srbsku existuje také tradice „kempů“, tedy něco jako dětských táborů, které pořádají školy nebo různí dobrovolníci pro srbské děti i mládež (Grinvald, osobní konzultace 29. 4. 2010). Tradice těchto kempů začala po 2. světové válce, kdy vznikly tábory pro děti, které ve válce přišly o rodiče (Djordjević, osobní konzultace 2. 6. 2010). Moderní letní kurzy jsou nejčastěji desetidenní, s programovou náplní podobnou českým táborům a pobyt dětí platí rodiče. Zde je však nutno podotknout, že možnost poslat dítě na kemp se nabízí pouze pro obyvatele velkých měst, v malých městech či vesnicích jsou tyto volnočasové alternativy málo dostupné. Také je rozdíl při dostupnosti rekreačních aktivit na ekonomicky bohatém severu oproti chudší jižní části Srbska (Djordjević, osobní konzultace 2. 6. 2010).

Co se týče historie pořádání letních kurzů v tomto má ČR náskok díky fungování Sokola a o něco později zájmových spolků jako byl Junák, Skaut a také pedagogické působení na mládež za éry Foglara (komiks Rychlé šípy 1998; první vydání r. 1938) a na něho navazujícího Zapletala (1968; 1969; 1998) atd. Vždyť první taková publikace, *Základy Junáctví*, byla vydána A. B. Svojsíkem již v roce 1912. Toto bohaté historické dědictví dává českému prostředí výchovy v přírodě, outdooru, tábornictví a neformálním vzdělávání velký kredit náskok oproti ostatním zemím. Zajímavostí je, že první skautská organizace v Srbsku vznikla již v roce 1911 a do roku 1921 se hlásila k sokolské tradici. Poté se osamostatnila. Ovšem v Srbsku nikdy nedosáhla takového významu a vlivu, jako tomu bylo v českých zemích. Určitě zde chyběla i dostatečně kvalitní publikační činnost, která by fenomén Skauta a junáctví jakýmkoliv způsobem podporovala. V tomto byl přínos J. Foglara nesporný. První lesní škola, která by se dala označit za turistickou organizaci, vznikla po 2. světové válce a to roku 1952 (Nikolić, 2008). Tato organizace se podílí na organizaci výletů do hor a zajímavých turistických destinací.

Dle našich zdrojů v Srbsku fungují také další volnočasové spolky. Příkladem může být *DEČJI KULTURNI CENTAR*, což bychom mohli označit za české Domovy dětí a mládeže,

kteře srbské děti a mládeř mají možnost navštěvovat a realizovat zde různé aktivity a workshopy. Mezi další lze zařadit různé akce s podporou srbské vlády jako *Dny bez kouření*, *Den bez aut* a podobné masové akce. Také se objevují projekty, které se snaží zabránit patologickým vadám moderního životního stylu. Organizují se tábory pro obězní děti, pracuje se se seniory, zaměstnavatelé se přispívají svým zaměstnancům na rekreaci. Vznikají už i specializovaná rekreační centra Djerdap a Divcibare (Grinvald, osobní konzultace 29. 4. 2010), která by se dala přirovnat např. k české Lipnici a která se začínají specializovat na pořádání podobných volnočasových akcí. V posledních letech nastal v Srbsku velký boom malé kopané, která se stala nejoblíbenější aktivitou a to jak na úrovni vrcholové, tak i výkonnostní a rekreační. Zajímavostí určitě je, že v Srbsku se údajně vyskytuje spousta fit-center, naše konzultantka přirovnala jejich počet k množství heren v České republice. Ovšem také lze v Srbsku sledovat trend posledních desíti let, kdy dochází k poklesu pohybové aktivity u široké veřejnosti a nárůstu civilizačních chorob. Co se však týká komerčního využití a možnosti trávení volného času (disponibilního, srov. Jirásek; 2005) v tomto ohledu je srbský trh poměrně chudý. Situace možností efektivního využití volného času se zhoršila od konce války, před rokem 1990 byla mnohem lepší a počet projektů a volnočasových organizací byl různorodější a pestřejší. Oproti České republice, kde se naopak od sametové revoluce trh s volnočasovými aktivitami rozšířil a nyní se objevuje i jeho komerční podoba. Komerční využití, teambuilding a neformální vzdělávání v Srbsku není příliš známé, objevuje se spíše ve sféře občanských sdružení a různých společných iniciativ rodičovských sdružení, vychovatelů a trenérů (Djordjević, osobní konzultace 2. 6. 2010).

VZNIK PROJEKTU

Myšlenka projektu se zrodila na základě několikaleté mezinárodní spolupráce a organizaci česko-srbských táborů pro děti od 7-15 let, které připravují instruktoři a zakladatelé občanského sdružení.

Česko-srbské tábory jsou založeny na spolupráci české strany s organizací Červeného kříže v Plandišti, Srbsko. Ten každoročně vysílá zhruba 50 srbských dětí a pár dospělých dobrovolníků pracujících v ČK do České republiky. Cílem je začlenit srbské děti do mezinárodních integračních programů. Častým problémem ovšem je, že dospělí dobrovolníci přijíždějící s dětmi nemají dostatečné znalosti ani kvalifikaci při přípravě a vedení vzdělávacích programů a činností pro děti a mládeř. Nejsou žádným přínosem pro české táborové instruktory, spíše z dálky pozorují české metody a učí se. Jejich často jediným zaměstnáním je funk-

ce zdravotníků, díky příslušnosti k ČK mají potřebné vzdělání při poskytování první pomoci a základních zdravotnických úkonů. Nelze ovšem kritizovat tyto dobrovolníky za nedostatečnou kompetentnost, když nikdy neměli šanci se s podobným vzděláváním v oblasti rekreace setkat. Situace se zlepšila, když minulý rok přijeli do ČR absolventi níže zmiňovaného kurzu a mnohem lépe se zapojili do organizace aktivit a programu díky zkušenostem z absolvovaného kurzu.

Toto byl hlavní impuls, na jehož základě se zrodila myšlenka výše zmíněného pilotního projektu. Zorganizovat letní kurz využívající postupů a metod českého zážitkového učení s cílem mezinárodní evropské integrace mladých lidí a vyškolení nových instruktorů v dané zemi. Navázat spolupráci na podobných projektech v dalších letech. Velkým nedostatkem ovšem stále je nekvalitní příprava těchto akcí a nedostatečná kvalifikace vedoucích a ostatních instruktorů. Jedná se často o různé dobrovolníky, kteří se angažují ve vzdělávání dětí - učitelé, trenéři apod. Dalším faktorem je, že dobrovolníci, kteří strávili 14 dní na českém táboře v roli pozorovatelů, nemohou vstřebat a obsáhnout složitou problematiku a náročnost přípravy podobné akce. Přípravy, výběru, materiálového zabezpečení, legislativy, propagace apod. Nehledě na to, že kurzy neformálního vzdělávání a speciálně ty, které využívají zážitkové učení, mají specifická pravidla pro tvorbu těchto projektů. V českém prostředí i v zahraniční literatuře lze najít spoustu návodů, jak kvalitně zorganizovat a připravit kurz z hlediska ekonomického, materiálního, legislativního zabezpečení apod. (více v Neuman, 2000; Svatoš, Lebeda, 2005; Zapletal, 1969; Holec, 1994; Meier, 1993). Také použití českých metod srbskými dobrovolníky vyvolává často rozpačité výsledky, protože české metody práce s mládeží jsou poněkud odlišné, než je tomu třeba v anglosaských zemích.

REALIZACE PROJEKTU

Kurz měl povahu pilotního projektu, byl teprve prvním pokusem v zemích Balkánu za účasti dvou zemí z EU a dvou zemí mimo teritoria EU. Zúčastněné země byly ČR, Slovensko, Srbsko a Makedonie. Makedonie původně do projektu zařazena nebyla a nepočítalo se s ní. Ovšem 10 dní před odevzdáním grantového projektu byly grantovou společností změněny podmínky žádosti. Bylo nutno zapojit ještě jednu zemi. V krátkém termínu se nakonec povedlo do projektu zapojit Červený kříž v Bitole v Makedonii.

Původní myšlenkou bylo zorganizovat klasický tábor, poté jsme však došli k názoru zkusit něco méně tradičního. Část instruktorů prošla studiem a kurzy Katedry rekreologie

v Olomouci a podobnými projekty v oblasti neformálního vzdělávání. Rozhodli jsme se pro kurz neformálního vzdělávání zacílený na mladé lidi ve věku 18-25 let. Zajímalo nás, jak takovýto kurz bude přijímán v zemích, kde termín *neformální vzdělávání* není příliš známý.

VĚDECKÝ VÝZKUM KURZŮ

Literatura, kterou lze na knižním trhu o kurzovní výuce nalézt, vesměs uvádí jen obecně problematiku kurzu, zaměřuje se hlavně na praxi a často se jedná pouze o stručný návod. Je to z pochopitelných důvodů, každý se snaží udržet si své know-how a nevyzradit nic konkurenci. Příkladem může být publikace Svatoše, Lebedy (2005). Zde autoři obecně popisují, jak outdoorový kurz připravit, prezentují osvědčené programy a aktivity (které jsou však všeobecně známé) zabývají se osobností a rolí lektora a snaží se definovat přednosti i nedostatky outdoorového tréninku. V některých kapitolách se objevují citace účastníků kurzů. Svatoš citace nepodrobuje vědecké analýze, jsou vždy zaměřeny jen k určité oblasti a výroky potvrzují stanovisko autora. Instruktorský slabikář (Holec O. & kol., 1994), stěžejní publikace seminářů zážitkové pedagogiky, taktéž popisuje, jak kurz organizovat, jaké aktivity použít apod.

Použití alternativních metod vzdělávání se v poslední době stalo zajímavým trendem v České republice. Je možné sledovat tendenci k použití těchto metod ve vzdělávání na všech stupních škol, dále v rekreačních volnočasových kroužcích i ve sportovních oddílech. Důležité ovšem není jen tyto metody používat, ale také nějakým způsobem vyhodnocovat jejich účinnost. Proto byl zorganizován na tomto kurzu sběr dat. Vědecký výzkum letních kurzů stále postrádá kvalitní publikace, ať ve formě dizertačních či jiných prací (Pírek, 2001; Malotová, 2001). V těchto pracích však nenajdeme nic o tom, jak kurz fungoval a co bylo pro jeho účastníky klíčové. Empirický výzkum těchto projektů z hlediska účastníků kurzu se již v českém prostředí objevil (Másilka, 2006), zkoumal však působení kurzů GO! ve školním prostředí. Je potřeba více prohlubovat a rozšiřovat informace o tom, jak tyto kurzy fungují. Nejvíce lze najít v zahraniční literatuře a to výzkumy projektů sdružení Outward Bound (Berman & Davis-Berman, 1996; Bunting & Kuhn & Williams, 1992; Cason & Gillis, 1994; Dismore & Bailey, 2005; McKenzie, 2000; Hattie, Marsch, Neil & Richards, 1997). Zde se objevila již velká spousta prací, zabývajících se kurzovní tematikou. Při srovnání zjistíme, že převažují práce kvalitativní. Tento způsob shledáváme také jako více transparentní a vypovídající.

METODOLOGIE

Filosofickou teorií pro tvrzení, že lidé tvoří realitu v interakcích v dané situaci, je symbolický interakcionismus. Existují tři základní teze symbolického interakcionismu: lidé jednají na základě významů, které připisují jevům, jimiž se zabývají (jevem může být věc, bytost, instituce, způsob chování apod.). Druhá teze: význam je odvozován z jevů na podkladě sociální interakce. Třetí teze: významy jevů jsou konstruovány prostřednictvím interpretace v průběhu zacházení lidí s jevy a komunikace o jevech (Blumer, 1969). Významy, které lidé přisuzují dění v realitě jsou dle interakcionistů vnímány hlavně sociálně. Význam jevu vyplývá z toho, jak člověk zachází s určitým jevem ve vztahu k jinému člověku; význam tedy vyplývá ze sociální interakce (Nelson, 1998). Tento přístup ke zkoumání světa jednotlivců přinesl do vědy Herbert Blumer (1969), který byl inspirován filozofickou studií Američana George Herberta Meada. Proto je symbolický interakcionismus jedním z teoretických východisek, kterými chci podložit svůj výzkum. Charon (1995) spatřuje použití perspektivy symbolického interakcionismu jako vhodný nástroj k provádění výzkumu kvalitativní metodou.

Proto je při výzkumu používána kvalitativní metoda. Jak uvádí Hendl (1999), kvalitativní přístup zvyšuje schopnost empatie a podává úplnější a nestrannější pohled na různé konfliktní situace. Proto je tato metoda vhodnější pro cíle mého výzkumu než metody kvantitativní. Hlavním cílem bude zkoumání sociálních jevů, pro které aplikace kvalitativních přístupů přímo nabízí. O vhodnosti kvalitativního výzkumu pro tyto typy výzkumu píše řada autorů viz. Silverman (2005), Hendl (1999), Mioviský (2006), Švaříček, Šedřová (2007), Disman (2002) aj.

Prvním použitým typem výzkumu byl výzkum v terénu na kurzech (zúčastněné pozorování, neformální rozhovory), videozáznam některých zpětných vazeb, individuální rozhovory s každým z účastníků a analýza osobních deníků. Dalším typem výzkumu bylo použití ohniskové skupiny zhruba 8 měsíců po skončení prvního kurzu. Účastníci se sjeli do České republiky na navazující kurz a zde byl proveden druhý sběr dat pomocí skupinového rozhovoru. Sešlo se téměř 80% účastníků z prvního kurzu.

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA KURZU

Kurz se konal od 2. 7. – 11. 7. 2008 v Hajdučici, Srbsko. Projekt byl plně financován z grantu ESF a Jihomoravským krajem.

Pořádající zemí byla ČR, která vyslala na kurz 4 instruktory. Zde jistě některé z vás zarazí malý počet instruktorů. V literatuře (Miles a Priest, 1999; Holec, 1994; Svatoš, Lebeda, 2005) se uvádí, že pro zvládnutí kurzu je potřeba více jak 4 instruktory, ideální počet se pohybuje kolem 8 instruktorů na 25-30 účastníků. Klasické schéma funguje tak, že polovina instruktorů moderuje program a je s účastníky na aktivitách, zatímco druhá polovina již chystá dle dalšího plánu aktivity a programy jiné. Z důvodů, které uvádíme na konci této kapitoly, se nepodařilo zajistit dostatečný počet instruktorů, a proto se spousta věcí chystala na posledních chvíli a časem se dostavilo i nedodržení dramaturgického plánu a zpoždění některých naplánovaných aktivit. Také je nutno poznamenat, že osvědčené aktivity, které fungují v českém prostředí na českých účastnících, nebyly stejně přijímány Makedonci a Srby. To vše poukazuje na rozdílnost národních povah a odlišné vnímání stejných věcí. Při pořádání takovýchto kurzů se může špatná příprava a načasování odrazit i ve výsledku aktivity a jejím přijetí, kdy je nutno počítat i s nepochopením a odmítnutím dané aktivity. Nedostatečný počet instruktorů se může následně projevit jako signifikantní ukazatel po skončení kurzu, kdy většina instruktorů bývá, hlavně psychicky, naprosto vyčerpaná. O tom se zmiňuje i Martin, Krouwel (2002) ve své kritice dramaturgie. Zmiňují, že častým problémem je „syndrom vyhoření“. „Efektivita těchto programů pro jeho účastníky může být často hlubší, než jsou instruktoři schopni zvládnout. Často se od instruktorů vyžaduje obrovské emoční zapojení“ (Martin, Krouwel, 2002, 10). České zážitkové kurzy používající dramaturgii vyžadují od instruktorů dokonalou a dlouhodobou přípravu. Na kurzu pak instruktor často získává velmi osobní vztah ke všem účastníkům. Průměrná doba spánku instruktorů v první fázi kurzu byla kolem 4-5 hodin. O případných následcích SUPa: tj. stres, únava, podcenění (Lebeda, 2005), z hlediska bezpečnosti – unavený instruktor = problém. Nepodařilo se však najít více kvalifikovaných instruktorů, kteří by se dobrovolně pustili do nejistého experimentu na Balkáně, věnovali svou energii práci na kurzu pouze za úhradu nákladů cesty, bydlení a stravy a bez jakékoliv odměny. Proto na kurz nakonec odjeli pouze 4 instruktoři.

Kurz byl naplánován pro 24 účastníků. Každá země měla tedy vyslat 6 účastníků, muži a ženy měli být zastoupeni rovnoměrně. Podmínkami účasti byly: účastníci musí být schopni komunikovat v angličtině a musí to být studenti vysokých škol. Již zde se záměr nepovedlo naplnit dle očekávání. Srbských účastníků bylo osm, u Makedonců a Čechů převládaly ženy poměrem 4:2, Slováků přijelo pouze pět a z toho čtyři účastníci nebyli vysokoškolskými studenty, nýbrž studenty gymnázia. Také znalost anglického jazyka u tří účastníků nebyla zrovna na komunikativní úrovni.

Kurz měl několik cílů:

1. Napomoci prolomení izolace balkánských zemí pořádáním mezinárodních výměn (kurzů) mladých lidí.
2. Předávání a sdílení poznatku a zkušeností v oblasti neformálního vzdělávání a práce s mládeží.
3. Podpora občanské společnosti a iniciativ spojených zejména se vzděláváním a smysluplným využitím volného času mládeže.
4. Vytvoření sítě přátel a kontaktu (na evropské úrovni), která by se stala základem partnerství a spolupráce i v budoucím profesním životě.

Projekt „*Neformální vzdělávání jako prostředek mezinárodní komunikace*“ byl prvním logickým krokem k naplnění vize ESP. Jeho hlavním cílem bylo zformovat a odborně připravit skupinu mladých lidí, která by dále působila při tvorbě, organizaci a realizaci projektu výměn mládeže a vzdělávacích projektu v mezinárodním měřítku. Tedy vybrat z kurzu několik účastníků, u kterých lze definovat potenciál pro to, aby se stali budoucími instruktory a spolupracovat na dalších případných projektech se sdružením HEPY nebo vlastní přípravou podobných akcí na území svého státu pod vedením občanského sdružení.

PŘÍPRAVA KURZU

S přípravou kurzu jsme začali 3 měsíce před plánovaným odjezdem do Srbska. Rozhodli jsme se inspirovat kurzy Prázdninové školy Lipnice a rekreologickými, které se konají převážně v Lipnici nad Sázavou. Přeci jen tato organizace již má své zavedené jméno a prestiž.

Při přípravě kurzu a dramaturgického plánů jsou vyžadovány četné schůzky před samotným odjezdem na kurz. Scházeli jsme se tedy min. 1x týdně a skoro jeden měsíc se domlouvali pouze nad příběhem kurzu, tzv. červené niti, která by se kurzem měla táhnout a prolínat. Nejčastěji se nabízí použití filmových, knižních témat, zde však z důvodu mezikulturní odlišnosti jednotlivých národů bylo nutno vybrat téma, které je důvěrně známo všem účastníkům a má stejný nebo podobný kulturní nebo sociální význam v jejich zemích. Po nalezení hlavního tématu (vstup do fantaskního světa – H.E.P.Y.landu), se začíná vytvářet programový blok, kdy je nutností, dle cílů kurzů, rozdělit a včlenit různé aktivity, tak aby na sebe navazovaly a odpovídaly představám o výstupech.

Protože cílem kurzu bylo, předvést české metody neformálního vzdělávání, ale i vzdělat a také začít vychovávat nové instruktory, koncepce programu kurzu byl rozdělena na 2 části. První část byla koncipována jako třídní ochutnávka „klasického“ zážitkového kurzu, kdy jsme se snažili namíchat různé aktivity a techniky, které se na kurzech neformálního vzdělávání aplikují. Tedy fyzicky náročné hry (ORV-orvávky), kreativní workshopy, psychologické hry, outdoorové aktivity, společenské programy, noční aktivity, dramatické programy apod. Cílem bylo ukázat a přiblížit účastníkům, jak by měl takový kurz vypadat. Tento způsob přípravy kurzu byl netradiční a zajímavý i pro účastníky z ČR a SR, protože se s tímto způsobem vedení kurzu mnoho z nich ještě nesetkalo. První tři dny tedy byli účastníci v roli aktivních příjemců, kteří absolvovali daný program. Vedení leželo na instruktorech.

Druhý tematický blok začal 4. den kurzu. Je dobré se v polovině kurzu zastavit hektické tempo a vrátit se k proběhlým událostem a vyjasnit si, co a proč vlastně probíhalo. Na mezinárodních kurzech to výslovně doporučujeme, přeci jsou zde jazykové bariéry a často nelze vyjádřit cizím jazykem to, co jsme schopni říci ve své mateřštině. Naši účastníci si tuto diskuzi přímo vyžádali. Došlo k rozsáhlé zpětné vazbě uplynulých 3 dní, vysvětlení některých problémových a kritických míst a vysvětlení cílů druhého bloku. Ten byl více koncipován i do teorie, kdy se instruktoři snažili předat účastníkům ve workshopech a přednáškách pár základních informací o historii a vývoji neformálního vzdělávání, rozdělení a vysvětlení použití různých technik a aktivit na kurzu, úvod do dramaturgie a přípravy kurzu.

Dalším cílem bylo přenést část odpovědnosti za průběh na samotné účastníky. Účastníci, rozdělení do skupin dle svého výběru a schopností, dostali za úkol připravit jeden druh programu (fyzicky náročnou aktivitu, společenský program, kreativní aktivitu apod.) pod dohledem jednoho z instruktorů a tento program poté zrealizovat pro ostatní skupiny účastníků. Podle náročnosti programu měli různou dobu na přípravu a mezitím stále částečně dobíhal první blok aktivit, který ovšem již nebyl tak intenzivní. Šlo spíše o ukázky dalších aktivit pro rozšíření teoretického zásobníku her. Účastníci si tedy během dalších 3 dní měli možnost vyzkoušet realizaci svých úkolů. Častým vrcholem kurzů bývá praktický test schopností účastníků v reálném světě. Proto se na kurzech objevují různí návštěvníci (děti z dětských domovů, postižení občané apod.) nebo účastníci odjíždějí z místa kurzu pryč za účelem pobavení naprosto cizích lidí (např. divadelní vystoupení v ženské věznici, pro seniory v Domově důchodců atd.). Naším vrcholem a zakončením druhého bloku bylo interaktivní herní odpoledne, na které instruktoři pozvali děti z místní vesnice Hajdučice a účastníci museli připravit různé programy a aktivity a jedno odpoledne zabavit místní děti.

Tímto druhý blok končil, v plánu bylo závěrečné vyhodnocení a odjezd domů. Praktickou realizací a již předběžnými konkrétními výsledky se zabýváme v našem dalším článku s názvem: “*Zkušenosti s mezinárodním kurzem neformálního vzdělávání 2 – praktická realizace a předběžná doporučení.*“

ZÁVĚR

V článku detailně popisujeme přípravu mezinárodního kurzu. Upozorňujeme na možná kritická místa při jeho přípravě. Článek je metodickou inspirací, jak postupovat v případě tvorby a realizace podobných projektů v zemích mimo Evropskou unii. V současném Srbsku je komerční trh volného času a rekreace v začátcích a je potřeba více prezentovat různé způsoby práce s mládeží a dětmi. Od toho se pak bude odvíjet i vznik rekreačních spolků a sdružení pro dospělé a seniory, kde se mohou aplikovat techniky neformálního vzdělávání. Podle ohlasů na proběhlý kurz je nutno říci, že pro Balkánce je koncepce zážitkového kurzu naprosto něčím novým a výjimečným. Nepotvrdil se tedy předpoklad, že koncepce letního kurzu už by účastníky nudila. Proto je potřeba zavést tradici letních kurzů, ať klasických nebo s použitím neformálního vzdělávání, outdooru, survivalu, tak jako to začali v českých zemích uplatňovat Svojsík, Foglar, Tyrš a mnoho jiných. Ukázalo se však, že na Balkánském poloostrově je již příhodná situace pro nastartování a rozšíření těchto letních kurzovních programů a také to, že toto pojetí rekreace a volného času v Srbsku a Makedonii má stále své limity nebo je děláno nekvalitně. Ukázalo se, že specifický český přístup neformálního vzdělávání funguje i na mezinárodních kurzech.

REFERENČNÍ SEZNAM

- Baldwin, Ch., Persing, J., & Magnuson, D. (2004). The role of theory, research, and evaluation in adventure education. *The Journal of Experiential Education*, 26 (3), 167–183.
- Berman, J. L., & Davis-Berman, J. (1996). Using the wilderness to facilitate adjustment to college: An updated description of wilderness. *The Journal of Experiential Education*, 19 (1), 22–28.
- Blumer, H. (1969). Der methodologische Standort des symbolischen Interaktionismus. In *ARBEITSGRUPPE BIELEFELDER SOCIOLOGEN: Alltagswissen, Interaktion und gesellschaftliche Wirklichkeit*. Reinbek:Rowohlt.

- Bunting, C. J., Kuhn, C., & Williams, R. B. (1992). Neuroendocrine reactivity during the naturalistic stress of an Outward Bound course. In K. A. Henderson (Ed.) *Coalition for education in the outdoor*. Research symposium proceedings. Indiana: Bradfords Woods, pp. 97–98.
- Cason, D., & Gillis, H. L. (1994). A meta-analysis of outdoor adventure programming with adolescents. *The Journal of Experiential Education*, 17(1), 40–47.
- Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Dismore, H., & Bailey, R. (2005). „If only“: Outdoor and adventurous activities and generalised academic development. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 5(1), 9–19.
- Foglar, J. (1998). *Rychlé šípy*. Praha: Olympia.
- Hattie, J., Marsch, H. W., Neil, J. T., & Richards, G. E. (1997). Adventure education and outward bound: out-of-class experience that make a difference. *Review of Educational Research*, 67(1), 43–87.
- Hendl, J. (1999). *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum – Nakladatelství Univerzity Karlovy.
- Hodaň, B. (2006). *Sociokulturní kinantropologie I., Úvod do problematiky*. Brno: Masarykova Univerzita.
- Hogenová, A. (2005). *K filosofii výkonu*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Holec, O., & kol. (1994). *Instruktorský slabikář*. PŠL.
- Charon, J. M. (1995). *Symbolic Interactionism: an Introduction, an Interpretation, an Integration* (9th ed.). Prentice Hall. Englewood Cliffs, NY.
- Jirásek, I. (2005). *Filosofická kinantropologie*. Habilitační práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Malotová, Z. (2001). *Návrh metodiky semináře zážitkové pedagogiky pro učitele*. Diplomová práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Martin, A. J., & Krowell, B. (2002). *Rejuvenating Outward Bound programme design*. Paper presented to the 8th International Conference on Experiential Learning, July 1 to 5, 2002, Ljubljana, Slovenia.
- Másilka, D. (2006). *Jevy ovlivňující život vybrané sociální skupiny*. Dizertační práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- McKenzie, M. D. (2000). How are Adventure education program outcomes achieved? : A review of literature. *Australian Journal of Outdoor Education* 5(1), 19–28.

- Meier, J. F. (1993). *Camp counseling : leadership and programming for the organized camp*. 7th ed. Dubuque (IA) : Brown and Benchmark.
- Miles, J. C., & Priest, S. (1999). *Adventure Programming*. State College : Venture Pub.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Nelson, L. D. (1998). [*Herbert Blumer's Symbolic Interactionism*](#). University of Colorado: Boulder. Spring.
- Neuman, J. (2000). *Turistika a sporty v přírodě*. Praha: Portál.
- Nikolić, N. (2008). *Istorijat Organizacije*. Retrieved 21. 4. 2010 from the World Wide Web: www.izvidjaci.net.
- Pírek, V. (2001). *Ověření efektu kurzů GO!*. Diplomová práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Strauss, A., & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.
- Svatoš, V., & Lebeda, P. (2005). *Outdoor trénink pro manažery a firemní týmy*. Praha: Grada.
- Svojsík, A. B. (1912). *Základy junáctví: návod pro výchovu české mládeže na základě systému sira R. Baden-Powella "Scouting" a za laskavého přispění četných odborníků*. Praha: České lidové knihkupectví a antikvariát, 1912.
- Švaříček, R., & Šed'ová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Zapletal, M. (1968). *Pokladnice her: 116 nejlepších stolních her z celého světa*. Praha: Mladá fronta.
- Zapletal, M. (1969). *Jak vést letní tábor*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta.
- Zapletal, M. (1998). *Výpravy za dobrodružstvím*. Praha: Leprez.

Mgr. Jiří Okrouhlý
Katedra kinantropologie a společenských věd
FTK UP Olomouc
tř. Míru 115
771 11 Olomouc
e-mail: okrouhlyjiri@gmail.com

**EXPERIENCES WITH INTERNATIONAL INFORMAL EDUCATION COURSE 1
– PREPARATION OF THE COURSE AND DESCRIPTION OF CONDITIONS
FOR RECREATION IN BALKAN.**

The paper describes experiences with the preparation of an in-formal course in the Balkan Peninsula. The paper shows the current situation in the area of recreation and leisure-time activities in Serbia. The course was the first experiment, which has ever taken place in the countries of the former Yugoslavia. The purpose of the course was to educate young people in the area of leisure time and recreation. Data was collected at the course and they are analysed within the final thesis at Faculty of Physical Culture in Olomouc. The aim of the research is to analyze if the in-formal education is able to function and bring similar results at the international field as well as in the Czech Republic.

Key words: *summer course, in-formal education, youth, education, integration, balkan countries.*